

Vartan ARACHELIAN s-a născut la 21 octombrie 1936 la Constanța și a urmat cursurile primare și medii în orașul natal. În 1954 a absolvit Școala Medie Tehnică de Construcții Hidraulice, din cadrul Canalului Dunărea-Marea Neagră, obținând prin examenul de stat diploma de hidrotehnician. Din cauza decesului timpuriu al tatălui său (1954) a trebuit să amâne începerea studiilor universitare muncind un timp în construcții și apoi în presa locală. În 1958 a fost admis la Facultatea de filosofie a Universității București, dar la scurtă vreme (7 noiembrie 1958) a fost nevoit să se retragă, fiind în pericol de a fi deferit Procuraturii pentru fals în acte publice, infracțiune de a nu fi declarat situația socială reală a tatălui, comerciant-înainte de 23 august 1944. A revenit după doi ani în București și în 1965 a absolvit cursurile Facultății de filologie.

A început cariera profesională prin a fi corespondent al ziarului *Sportul popular*, continuând cu cea de colaborator permanent (neangajat însă pe motive de origine socială) la ziarul „Dobrogea Nouă” și apoi la săptămânalul „Portul Constanța”. După absolvirea facultății, în toamna anului 1965 a devenit redactor la *Scînteia tineretului*. În cei 5 ani cât a lucrat aici s-a remarcat prin cursivul zilnic *Cadran*, ca și prin anchete culturale și investigații sociale și morale cu și despre tineri.

În 1970, în urma unui scandal extraprofesional în care a fost implicat alături de câțiva colegi de redacție, i-a fost ridicat dreptul de semnătură și obligat să se transfere la Radioteleviziune, unde va lucra până în 1999. În acest timp n-a avut funcții de conducere administrativă sau de partid. În 1983 a fost dat afară din RTV prin decizie guvernamentală, alături de alți salariați, din motive de dosar. După Revoluție a fost director al Departamentului

Minorități Naționale. În 1991 a fost din nou dat afară din instituția din Calea Dorobanți, de data aceasta pentru un articol critic la adresa Parlamentului publicat în ziarul *Cotidianul*. A revenit în TVR în aprilie 1992 în urma câștigării procesului pe care l-a intentat instituției. În 1996 a fost numit director al canalului „TVR Internațional”. Ca ziarist de televiziune s-a remarcat printr-o activitate susținută de publicistică politică, contribuind la transformarea TVR dintr-o instituție obedientă Puterii într-una de interes public. A fost distins cu numeroase premii dintre care amintim ciclurile „Petre Țuțea” (1990), „Frica și adevărul” (1991), premiate de Asociația Profesională de Televiziune din România și „Premiul Pamfil Șeicaru”. În perioada când era concediat de la TVR a condus postul alternativ de televiziune, SOTI, prima tentativă de spargere a monopolului TVR.

Din noiembrie 1990 a fost co-director al Asociației Ziariștilor Români, cea mai importantă organizare profesională a presei independente și director al săptămânalului „Z”. În 1991 a fost ales în conducerea „Alianței Civice”, funcție pe care a păstrat-o până când noua lege a Televiziunii nu i-a mai îngăduit prezența în vreo formațiune angajată politic.

A colaborat în numeroase ziare și reviste, iar după plecarea din TVR a susținut programe săptămânale la televiziunile Pro tv, 7 ABC, Realitatea și între 2003-2005 o emisiune zilnică de *prime-time* la Radio România Actualități.

A semnat în anul 1969 și 1970 scenarii de filme documentare realizate de către Studioul Alexandru Sahia, „Oamenii mării” și „Stimată domnișoară V.” Din 1981 este membru al Asociației Cineaștilor Români (în prezent Uniunea Cineaștilor). În 1988 a fost distins pentru documentarul tv „Oglinzile orașului”.

Din 1980 este membru al Uniunii Scriitorilor Români și a publicat peste douăzeci de volume de publicistică, proză și teatru.

Volumul de față, *Numele și Umbra*, este realizat sub forma unui puzzle literar, o combinație genuină de eseu, proză și reportaj, despre sine și despre cei din generația sa, ca și destine ale armenilor din România.

Argument

Cartea aceasta e făcută din memorie, dar nu e o carte de memorii. O să vedeți de ce. Pot să vă spun acum la început de drum – orice carte e un drum prin memorie, că nu orice scoate memoria la suprafață devine o bornă care marchează drumul! e că aparțin atât prin generație, cât și prin origine unei colectivități care e legată de tradiție mai mult decât generațiile care ne-au urmat. Poate pentru că am văzut lumina zilei la Constanța puțin înainte de începerea celui de-Al Doilea Război Mondial, dar, mai ales, pentru că sunt armean, cum se spune, de ambii părinți, în plus, gena noastră, a memoriei, e mai pregnantă decât a altora. Mi-a plăcut întotdeauna istoria, cea mare, a popoarelor, dar nu aceea de pe vremea caldero-babilonienilor, care nu-mi spune mai nimic, ci cea, mai dincoace, din *după-amiaza*, spre *amurg*, *a lumii*. M-au fascinat istoriile mici, amintirile, memoriile, jurnalele *oamenilor care au fost*. Conștient sau nu de acest *viciu de fabricație* am fost – de când mă știu – un nostalgic. Chiar în sensul negativ, vicios pe care unii politicieni care ne croiesc viitorul, după cum îi taie capul/interesele, ni-l dau nouă, celor care ne căutăm viitorul scrutând trecutul. Cel mai înalt standard pe care mi l-am fixat în adolescență era să ajung ziarist, iar mai târziu, în tinerețe, când eram deja ziarist sportiv în urbea natală, ziarist la *Scînteia tineretului*. Pentru că atunci, la ziarul acesta lucra o echipă de tineri scriitori printre care era unul care cerea Partidului să scriem *adevărul integral*. Asta nu înseamnă că sunt capabil să scriu memorii, deși am fost martorul și am trăit între parantezele unor istorii extrem de spectaculoase, contradictorii și neașteptate. Cam atât deocamdată despre mine, și mult mai multe despre alții. Se spune că viața înseamnă oportunitatea pe care ai ales-o. Eu aș spune că, mai

degrabă, ne definim și prin alții. Cei mulți pe care i-am prețuit sau nu, care ne-au influențat sau ne-au dezamăgit. De aici, poate, forma pe care a luat-o cartea. *Numele și Umbra* poate să vi se pară dezordonată, haotică. Nimic nu e greșit, întâmplător nici în viață, nici în carte. Chiar dacă pare o dezordine... perfectă! Uneori, sub forma expunerii jurnalistice, alteori, sub o formă mai colocvială, nu în flux, ci episodic, niciodată cronologic, întotdeauna asociativ, chiar și atunci când pare că laptopul, abuziv, produce o dezordine pe care altcineva ar trebui chemat la urmă să le rânduiască. Mi-ar fi ușor să trec vina asupra acestei mașinării mistice, laptopul, dacă ea n-ar fi făcută/născută de o minte visătoare și febrilă de poet. Oricum, să nu vă speriați mai mult decât vi se întâmplă cu vreun *puzzle*; desenul final vă va spune ceva mai mult decât autorul i-a pus în sarcină. Așa cred că se întâmplă într-o carte, ca și în viață: un întreg, o existență, e mai mult decât suma evenimentelor, a întâmplărilor, a bornelor pe care le-a lăsat în urmă. *Numele și Umbra...*

E un caleidoscop dinamic, încerc să-l montez cinematografic, cu panoramări rapide și prim-planuri semnificative, secvențe schițate pe fugă, la fel ca viața pe care o retrăiesc când mă simt obligat să privesc în oglinda retrovizoare. Dacă socoți că miza determină biografia, vei căuta un bilanț contabil, antreprenorial: a pierdut sau a câștigat. Cu cât miza e mai mică valoarea victoriei sau a înfrângerii e neînsemnată, devine personală, chiar monedă calpă. Dacă noi ne-am ales mizele, oferta au dictat-o alții. De aceea, zic, am fost obligați, dacă țineam cu tot dinadinsul să părem deștepți, să îmbrățișăm idei false. E una dintre cauzele pentru care s-au înmulțit, în anii vieții noastre, ratații plini de însușiri. Cât de parșiv avea să se dovedească mecanismul succesului în comunism! „Pericolul imperialist,” la început, „pericolul rusesc,” mai apoi, au fost fantezele care ne-au ținut uniți, împiedicând nu doar vocile protestatarilor, ci și vocile noastre interioare, să se facă/să le facem auzite. În esență, deosebiriile dintre cei doi dictatori – Dej și Ceaușescu – erau minime; cel din urmă era tot atât de comunist, dar voia să vândă o altă imagine a comunismului, de *comunism cu față umană*, pentru „export” și *comunism românesc*, pentru uz intern. De aici și confuzia de

acum când jumătate din populație crede că „a fost mai bine sub Ceaușescu”, dar „comunismul n-a fost bine aplicat”. Credeți ce vreți! În ce mă privește, cu riscul de a-i dezamăgi pe detractorii mei, declar că nu-mi asum merite pe care acest eșantion semnificativ al cetățenilor României de azi le atribuie comunismului!

Urmașii unor *trecuturi* diferite în căutarea unui viitor comun...

Memoria colectivităților, ca și cea a indivizilor, este selectivă. Pe când cea din urmă este protejată prin lege de dreptul omului la imaginea care-i convine, cea colectivă – dimpotrivă – este la chere-mul unor presiuni deformatoare. Iată o întâmplare mai veche, care atinge un subiect foarte sensibil: situația comunităților minoritare din România. Și mai ales a celei evreiești. Ea a devenit comunitatea cu cea mai mare expunere publică în timpul războiului, iar după termi-narea lui, în anii când s-au stabilit responsabilitățile conflagrației dar, mai ales, după Revoluția din decembrie 1989. Crimele au fost comi-se în anii de război, recunoașterea samavolnicilor săvârșite de către autorități în zonele de operații militare s-a făcut imediat după termi-narea războiului, cu zgârcenie. Apoi oficialitățile comuniste au insti-tuit un tabu asupra subiectului. Exact ceea ce s-a întâmplat în Primul Război Mondial în Imperiului Otoman. După cum se știe în lumea largă, democratică, mai ales, Occidentală, în aprilie 1915, guvernul Junilor Turci a dezlănțuit teroarea de proporții împotriva populației armenilor din Imperiu. Imediat după sfârșitul războiului, un tribunal internațional instrumentalizând măcelărirea armenilor – termenul de genocid nu fusese încă formulat în dreptul internațional! – i-a con-damnat la moarte pe principalii vinovați. Mutând ce e de mutat, ace-lași traseu l-au cunoscut recunoașterea și condamnarea vinovaților de holocaustul evreilor. Dar abia după căderea dictaturii au fost puse în circulație dovezi în urma cărora președintele Iliescu avea să recu-noască public, în vizita făcută la inaugurarea Muzeului Holocaustului de la Washington, partea de vină a României. Nu aceeași recunoaște-re – din păcate – vine din partea României, în pofida faptului că zeci

de țări, inclusiv majoritatea țărilor membre ale familiei democratice din care facem parte, Uniunea Europeană, când vorbim despre genocidul comis de Imperiul Otoman împotriva armenilor. Deși o datorie istorică o obligă. De unde această obligație? Încerc să fiu cât mai detașat și să invoc câteva motive: (1) străvechea prezență a armenilor pe teritoriile care aveau să constituie statul românesc dovedește că (2) ei, armenii, au constituit nu doar cea mai veche minoritate cu care românii au conviețuit, dar cultura și spiritualitatea națională au fost alimentate generos de numeroase personalități prodigioase armenesti și în sfârșit (3) majoritatea cetățenilor de azi ai armenilor din România, a *romanahailor* sunt urmașii supraviețuitorilor genocidului pe care bunicii populației majoritare de azi i-a primit și i-a adăpostit creștinește în căminul lor străbun. N-am să citez, doar am să vă invit să foiletați un dicționar al personalităților *romanahailor*. Armeni din România. Să vedeți contribuția lor la spiritualitatea românească. Să vedeți unde sunt născuți ei sau ascendenții lor!

Cum se cenzurează memoria colectivă

Vom insista aici asupra efectului de bumerang pe care-l are ascunderea îndelungată a adevărului, dar și asupra costurilor abuzării funcției selective. Din când în când, sinistrații tragediilor colective, făcând recurs la memorie, amintesc vorbele cu care Hitler își liniștea intimității privind consecințele „soluției finale”: „Cine-și mai amintește azi de genocidul armenilor?!“ La un sfert de secol de la lichidarea populației armenice de pe teritoriul Imperiului Otoman, Marile Puteri, cele care se angajaseră să facă dreptate victimelor, tergiversând reparațiile morale și materiale datorate acestora, au sperat că problema se va rezolva prin... uitare. Cum vocea supraviețuitorilor genocidului otoman se mai auzea încă, în primii ani de după venirea sa la putere, Hitler nu a îndrăznit să pună în aplicare planul său criminal de lichidare a cetățenilor germani de origine evreiască, ci doar un plan *soft*: alungarea acestora. Se știe reacția negativă a marilor democrații – Anglia, SUA – față de imigrația evreiască și cum ea avea să încurajeze planul criminal hitlerist!

lul de religie care ne povestea *viețile sfinților*. Avsolvind cele patru clase, am intrat la gimnaziul Liceului Comercial. Nu știu cine era profesorul de religie. De bună seamă, un preot, oricum un ignorant din moment ce, împreună cu un coleg musulman, am fost poștiți afară din clasă, pe motiv că nu suntem creștini. Atunci n-am regretat, probabil, pentru că băteam mingea în curtea școlii. Dar, ciudat, pica pe ignoranța preotului am păstrat-o până azi! Și în general față de cei care neonorând autoritatea cu care sunt înveștiți sunt farisei. Nu doar prin comportament, dar și prin educația religioasă. Ce puteam să-i răspund lui Dinescu? În ce împrejurări mă aflasem pe 13 ianuarie în casa părintelui profesor Galeriu?; faima lui de duhovnic ajunsese și la mine!, iar pe 15 ianuarie difuzam prima emisiune dintr-un program pe care el, Părintele, îl botezase (fără să i-o cer!) „Cuvântul care zidește“. Întotdeauna am fost atent la contextul în care se petrec întâlnirile mele importante. Înserarea invadase camera de lucru a gazdei mele, la un televizor alb/negru, cu imagine puțină, de om sărac, un ecran care fractura imaginea în diagonală, fiind neagră de-a dreptul pe o parte, urmăream împreună, înmărmuriți – era în vizită și poetul Ioan Alexandru –, celebra transmisie cu discursurile de pe TAB-ul din Piața Victoriei. La noi ajungeau urletele mulțimii care cerea *moarte securiștilor*! Era prea mult de povestit ca să-i pot răspunde lui Mircea Dinescu. Probabil că titlul cu care mă îmbogățise părintele Galeriu era o replică-polemică la urletele străzii isterizate. Vocea preoților trebuia să se facă auzită. Doar ea putea să domine, să stăvilească revărsarea mâniei răzbunătoare. Așa s-a născut opțiunea de a da prioritate părintelui Pârâianu de la Mănăstirea Sâmbăta Mare, părintelui Papacioc de la Mănăstirea Techirghiol, mitropolitului Banatului, Corneanu, apoi mitropolitului Moldovei, Daniel. Prezențele lor publice fuseseră suprimate până atunci, vocile lor trebuiau să iasă din Biserică în cetate. De fapt, ele fuseseră uitate, mai exact le făcusem uitate, odată cu Dumnezeu, tocmai ca să n-avem muștrări de cuget când ne făceam de cap în lume!

Intrigat de eticheta legionară pe care i-o lipise vremelnicul meu supervisor – pe care mi-l pusese în coaste, președintele RTV,